

فصلنامه علمی - تخصصی دانش انتظامی، سال ۴/شماره ۵/ پاییز ۱۳۹۲، ص ۶۳ الی ۷۷

بررسی میزان قانون‌گریزی و عوامل مؤثر بر آن در شهرستان کرمان

فاطمه برزگری^۱، حمید چهارگنبدی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۵/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۷/۱۲

چکیده:

قانون به عنوان محور تنظیم‌کننده روابط میان افراد جامعه است. یکی از ارکان اصلی استقرار جامعه مدنی و تثبیت نظام مردم‌سالار و دموکراتیک و به علاوه دستیابی به کرامت والای انسانی (که بشر همواره در پی دستیابی به آن بوده و هست) به چگونگی سوگیری افراد جامعه نسبت به قوانین جاری در سطح خرد و کلان اجتماعی بستگی دارد. این تحقیق با هدف بررسی جامعه‌شناختی عوامل و زمینه‌های مؤثر بر قانون‌گریزی و نیز ارائه راه‌حلی به منظور قانون‌پذیر کردن افراد جامعه می‌باشد.

روش به کار رفته در این تحقیق از نوع پیمایشی با استفاده از روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای است. جامعه‌ی آماری پژوهش، شهروندان شهرستان کرمان می‌باشد. روش نمونه‌گیری مناسب این تحقیق، نمونه‌گیری چند مرحله‌ای طبقه‌بندی شده است. روش‌های آماری مورد استفاده در این پژوهش از آمار توصیفی (فراوانی‌ها، میانگین، درصدها و ...) و از آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون، آزمون anova و آزمون T.Test و ...) می‌باشد که از نرم‌افزار کامپیوتری spss استفاده شده است.

نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد عواملی چون تبعیض در اجرای قوانین، احساس بی‌عدالتی نسبی، با ارزش شدن مادیات، مشارکت شهروندان در امور مختلف، نگرش منفی نسبت به قوانین، نحوه‌ی عملکرد قانون‌گذاران، عدم ثبات قوانین، بی‌اعتمادی نسبت به مجریان و منطقه محل سکونت بر میزان قانون‌گریزی افراد مؤثر بوده‌اند.

کلید واژه: قانون، عدالت اجتماعی، آگاهی از قانون، تبعیض در اجرای قانون.

۱- مقدمه و بیان مسئله:

آنچه در بیشتر نظریه‌ها و اندیشه‌های جامعه‌شناسان و دیگر اندیشمندان اجتماعی دیده می‌شود لزوم رعایت نظم در جامعه و تأمین زندگی مشترک انسان‌ها در آن است و این مهم جز در سایه قانون و حاکمیت آن در جامعه ممکن نیست. وقتی افراد یک جامعه

۱- کارشناس و پژوهشگر علوم اجتماعی، ۰۹۳۵۴۵۶۴۷۸۲ - f.barzegari@yahoo.com

۲- عضو پژوهشگران دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان کرمان و جمعی یگان ویژه استان کرمان، (نویسنده

مسئول)، ۰۹۱۳۱۷۹۶۵۳۴ - hamid.ch@gmail.com

خود را مقید به رعایت قانون بدانند و قانون جای سلايق افراد حکومت را بگيرد روابط اجتماعی شفاف، قابل پیش‌بینی، سرشار از پویایی و توانمندی می‌شود. کار و تلاش در چنین جامعه‌ای برای همه لذت‌بخش و رفتارها و انتظارات متقابل افراد از یکدیگر بر اساس قانون قابل پیش‌بینی خواهد بود.

در جامعه‌ای که افراد بی‌توجه به قوانین و مقررات اجتماعی منافع فردی خود را بر منافع جمعی ترجیح دهند پیامدی جز بی‌نظمی و ناامنی نخواهد داشت. قانون‌شکنی علاوه بر مخاطره انداختن امنیت عمومی و جریحه‌دار کردن افکار عمومی، در مواردی به سرمایه‌های ملی و بین‌المللی کشور نیز آسیب‌های جبران‌ناپذیری وارد خواهد نمود و موجب می‌گردد که میزان قابل توجهی از ثروت ملی و تلاش نیروی انسانی کشور که معمولاً بایستی صرف توسعه و سازندگی گردد در جهت مقابله با اعمال خلاف قانون به هدر رود.

امروزه آمار متخلفان حکایت از فزونی تعداد قانون‌شکنان و گسترش آن در سطح جامعه دارد و تا کنون مسئولان بی‌توجه یا کم‌توجه به آن نتوانسته‌اند اقدام اساسی در این مورد به عمل آورند. از طرف دیگر تجربه‌های کشورهای صنعتی دنیا نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین علت‌های توسعه و پیشرفت در این کشورها در قانونمند شدن این جوامع و متقابلاً علت عقب‌ماندگی کشورهای جهان سوم در عدم رعایت قانون بوده است. پس اهمیت و ضرورت قانون از این رو است که رعایت و اجرای آن توسط افراد موجب پیشرفت و توسعه همه‌جانبه کشور می‌شود.

بدیهی است رعایت قانون و تعهد و التزام به آن اختصاص به شخص یا گروه خاصی نداشته و همه افراد از هر جناح و دسته‌ای باید در مناسبات و تعاملات اجتماعی خود قانون را مبنای عمل خویش قرار دهند. اما در بعضی گروه‌ها این عمل از حساسیت بیشتری برخوردار است مثل مسئولین؛ چرا که سرنوشت یک جامعه را در دست دارند و به آن جهت می‌دهند. سؤال اصلی این تحقق این است که چرا افرادی که در سایه نظم در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند عده‌ای به ضوابط و قوانین پایبند و آن را مورد توجه قرار می‌دهند و گروهی دیگر از آن سرپیچی می‌کنند. چرا در کشوری که اکثریت جمعیت آن مسلمان بوده و از این جهت بایستی الگویی مناسب برای جوامع دیگر باشد، قوانین و مقررات، محلی از اعراب ندارد تا آن‌جا که هر از گاهی مسئولین مملکتی به ناچار با تمسک به دستورات دینی می‌کوشند افراد را به رعایت قانون و مقررات وادار نمایند.

این تحقیق با هدف بررسی جامعه‌شناختی عوامل و زمینه‌های مؤثر بر قانون‌گریزی و نیز ارائه راه‌حلی به منظور قانون‌پذیر کردن افراد جامعه می‌باشد.

۲- کلیات و مفاهیم تحقیق:

قانون: تعاریف گوناگونی از قانون وجود دارد که می‌توان به تعریف اندیشمندان مختلف اشاره کرد:

آبراهامز معتقد است؛ «قوانین در کلی‌ترین مفهوم خود، روابطی هستند که از فطرت چیزها ناشی می‌شوند به این مفهوم، تمامی موجودات برای خود قوانینی دارند. خداوند قوانین خودش را دارد، عالم مادی قوانین خودش را و انسان قوانین خودش را؛ بنابراین قوانین عبارت از روابطی هستند که بین موجودات مختلف و بین این موجودات با یکدیگر برقرار است.» (رفیع پور، ۱۳۷۴: ۵۴).

ساموئل جانسون؛ «قانون آخرین نتیجه‌ای است که از عقل بشر به اعتبار تجارب بشر و سود عموم افراد بشر گرفته می‌شود.»

رفیع پور؛ «قانون یک نوع هنجار اجتماعی است (Social Norm) که به صورت نوشته ثبت شده در برگیرنده اکثریت یک گروه با جامعه است و عدم رعایت آن مجازات رسمی در پی خواهد داشت (رفیع پور، ۱۳۷۴: ۹۸).

کوزر؛ «قانون عبارت است از فرمان قانون‌گذار، دستور مقام با صلاحیت که ما را وامی‌دارد تا فلان کار را انجام داده و از ارتکاب فلان عمل بپرهیزیم (کوزر، ۱۳۷۰: ۵۵).

عدالت اجتماعی: از جمله مفاهیمی است که هم‌چون سایر مفاهیم علوم اجتماعی از پیچیدگی خاصی برخوردار است و با مفاهیم متعددی نظیر نابرابری، قشربندی، تبعیض و... به شکل هم‌خانواده مطرح گردیده است. به عبارت دیگر توزیع نابرابر منابع ارزشمند در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و گسترش احساس بی‌عدالتی و احساس محرومیت ناشی از آن باعث کاهش حرمت و کرامت انسانی شده است. «با کاهش کرامت انسانی، حساسیت جامعه نسبت به حقوق اکثریت به خصوص کسانی که مواضع عادی را اشغال می‌نمایند، تقلیل می‌یابد» (چلبی - ۱۳۷۵: ۱۷۰-۲۱۳).

آگاهی از قانون: منظور از این مفهوم میزان آگاهی و شناخت شهروندان از قانون اساسی و قوانین مدنی و بعلاوه انتظارات متقابل از شهروندان در رفتار با نهادهای سیاسی و اجتماعی می‌باشد. در این بررسی تأکید بر روی قوانینی است که بیشتر در معرض تجربه شهروندان قرار داشته‌اند (منتسکیو، ۱۳۴۳: ۱۰۹).

تبعیض در اجرای قانون: زمانی که در یک گروه و یا جامعه جزئی از جمعیت در مقایسه با مجموع آن در برابر رفتارها و کردارهای متفاوت قرار بگیرند از تبعیض سخن به میان می‌آید (کوئن، ۱۳۷۰: ۳۸).

پیشینه تحقیق:

- «بررسی میزان قانون پذیری و عوامل مؤثر بر آن در شهرستان تبریز» عنوان تحقیقی است که در سال ۱۳۷۵ به سفارش دبیرخانه شورای فرهنگی عمومی منطقه سه کشوری در شهرستان تبریز انجام گرفته است. در این پژوهش محقق به منظور گردآوری اطلاعات از پرسش نامه‌ای که بر اساس طیف لیکرت تهیه شده استفاده کرده است. نمونه مورد مطالعه ۵۰۰ نفر از مردم تبریز بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی از چند منطقه تبریز انتخاب شده‌اند.

بعضی از سؤالات این تحقیق عبارتند از:

- ۱- میزان گرایش شهروندان تبریزی نسبت به قانون و اجرای آن چقدر است؟
- ۲- نگرش مردم تبریز در مورد چگونگی رعایت قوانین و مقررات موجود از سوی شهروندان چیست؟
- ۳- به منظور رعایت بهتر قوانین در جامعه و بالابردن درجه قانون پذیری افراد تأثیر کدام عامل و متغیرها بیشتر است؟

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که میزان گرایش مردم تبریز به قانون در حد متوسط است میزان درجه قانون پذیری مردان ۵۷/۲۵ درصد و میزان قانون پذیری زنان تبریزی ۴۷/۳ درصد است. در این تحقیق پایین بودن سطح آگاهی‌های عمومی مردم، تربیت نادرست خانوادگی، تأثیر مجریان قانون، تأثیر مشکلات اخلاقی و روحی، مشکلات اقتصادی و تأثیر ضعف قوانین به ترتیب مهم‌ترین عواملی بودند که در نادیده گرفتن قوانین مؤثر بوده‌اند (دهقانی، ۱۳۸۱: ۳۳-۴۰).

- در تحقیق دیگری تحت عنوان «بررسی نگرش افراد در مورد اطاعت از قانون در ایران». که توسط آقای دکتر منوچهر محسنی در سال ۱۳۷۴ در پانزده شهر کشور انجام داده‌اند. حجم نمونه ۳۵۴۰ نفر (زن و مرد بالای ۱۶ سال) در نظر گرفته شده است این پژوهش به روش توصیفی - مقطعی و بر اساس جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسش نامه‌ای که حاوی ۱۴۷ سؤال می‌باشد بدست آمده است در این تحقیق نگرش درباره اطاعت از قانون متغیر وابسته و متغیرهای مستقل عبارتند از متغیرهای جمعیتی (جنسیت، سن و وضع تأهل) متغیرهای فرهنگی (سطح سواد، کاربرد رسانه‌ها) متغیرهای اجتماعی (رضایت اجتماعی، ارزیابی از خانوار، ارزشیابی از کشور، گرایش به ارزش‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و اخلاقی) و متغیرهای اقتصادی (وضع اشتغال، درآمد خانوار، شاخص طبقه اجتماعی). طبق یافته‌های بدست آمده این تحقیق بین متغیرهای سطح مواد، شغل، درآمد خانوار، سن، ارزیابی خانوار و متغیر نگرش درباره اطاعت از قانون (متغیر وابسته) رابطه معنی‌داری

وجود دارد (محسنی، تبریزی، ۱۳۷۰: ۳-۱۴).

- طبق نظرسنجی از مردم تهران درباره رعایت قانون که توسط سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در سال ۷۳ تحت عنوان رعایت قانون انجام گرفته است.

به این منظور تعداد ۵۱۹ نفر از شهروندان تهران در سطح مناطق بیست‌گانه این شهر به منظور اندازه‌گیری میزان رعایت قانون در بین افراد، دلایل و عوامل بی‌توجهی به قانون و یا احساس ضرورت عمل به قانون از طرف مردم مورد بررسی قرار گرفتند. در این نظرسنجی از ۸ گویه که گرایش مردم به رعایت قانون را می‌سنجد استفاده شده است. بر اساس موافقت و یا مخالفت پاسخگویان به گویه نتایج زیر به دست آمده است.

۱- بیشتر پاسخگویان معتقدند که رعایت نکردن قانون توسط دیگران موجب عدم رعایت قانون از طرف آن‌ها نمی‌شود.

۲- بیشتر پاسخگویان معتقدند اگر قوانین به ضرر آن‌ها باشد افراد آن را رعایت نمی‌کنند.

۳- عده زیادی از پاسخگویان معتقدند برای اجرای قانون حضور مستقیم مجری قانون ضروری است.

۴- عده زیادی از پاسخگویان وجود قانون را در مناسبت اجتماعی احساس نمی‌کنند.

۵- بیشتر پاسخگویان معتقدند رعایت قوانین موجب سهولت در انجام کارهایشان می‌شود.

تاریخچه قوانین موضوعه

بشر هیچ‌گاه بدون قانون و آیین زندگی و مقررات اجتماعی به سربرده‌است و از ابتدا به ضرورت مقرراتی چه به صورت آداب و رسوم و چه قانون مدون اذعان داشته است. قدیمی‌ترین قانون مدون و در عین حال فراگیرترین قانونی که تمدن بشری سراغ دارد قانون حمورابی است. حمورابی پادشاه بابل که از سال‌های ۲۰۸۰ تا ۲۱۲۳ ق. م بر بابل حکومت می‌کرد پس از آن که توانست از قبایل پراکنده بابل حکومت نیرومندی به وجود آورد امنیت و آسایش نسبی را در بابل ایجاد کرد و قانون نامه تاریخی خود را صادر و دستور به تدوین آن را داد.

منشور جهانی حمورابی بیشتر درباره اموری چون افترا، قسم دروغ، دادن رشوه به قاضی، بی‌عدالتی در قضاوت، روابط ارباب و رعیت، حقوق تجاری، حقوق خانواده، احکام مربوط به ارباب نسبت به کنیز و برعکس آزاد بودن مردم و مساوی بودن بابلی و غیر بابلی بود (حق پناه، ۱۳۷۷: ۲۵۶).

پس از او کوروش در قرن پنجم قبل از میلاد منشور قابل توجه و دارای قوانین مترقی نسبت به زمان خود برای کشور ایران صادر نمود. گوینو می‌گوید ایران قدیمی‌ترین

کشوری است که صاحب یک حکومت منظم بوده است (دهقان، ۱۳۸۱: ۱۴).

مؤلفه‌های ارزش‌های قانونی

کوهن وایت از سه مؤلفه به عنوان ارزش‌های قانونی نام برده‌اند: آگاهی قانونی - آگاهی حقوقی و محاسبه‌ی انصاف. آگاهی قانونی به اجزاء اقتدار اخلاقی قانون و درک افراد از الزامات قانون اشاره دارد. آگاهی حقوقی به میزان ارزشی که افراد برای آنچه که قانون از آن حمایت می‌کند اشاره دارد و محاسبه‌ی انصاف ارزش عدالت رویه‌ای و توزیعی و اهمیت نسبی آن را در نظر می‌گیرد:

- **آگاهی قانونی:** این مؤلفه مقیاسی برای اندازه‌گیری حمایت از اطاعت از قانون است. حاکمیت قانون در واقع کارکرد مشروعیت قانون را نشان می‌دهد. معیار مشروعیت مستلزم آن است که نظام مشروع قانونی از مجموعه‌ی رویه‌های رسمی تشکیل شده باشد که به نوبه‌ی خود قوانین رسمی را تولید کند.

آگاهی قانونی شامل میزان آگاهی و مجموعه‌ای از انتظارات پیرامون این که شهروندان چطور باید با نهادهای اصلی سیاسی و اجتماعی رفتار کنند، می‌باشد.

- **آگاهی حقوقی:** مجموعه حقوق سیاسی و اجتماعی افراد را در بر می‌گیرد. حقوق سیاسی مثل آزادی بیان و ... ارزش‌های قانون مهمی هستند. زیرا فرض بر این است که قانون، قدرت دولت را با حمایت از آزادی‌های سیاسی کنترل می‌کند. بدون آزادی‌های سیاسی امکان چالش قدرت دولت و رقابت باز برای مباحثه قدرت محدود خواهد بود. حقوق اجتماعی نقش خاصی در دموکراتیک سازی دارد.

آزادی‌های اجتماعی، آزادی کار و محیط زیست سالم را در بر می‌گیرد. در دیدگاه‌های لیبرال دموکراسی، گروه‌ها در برابر قانون از حقوق شهروندی برخوردارند و مسئله داشتن رفتار مشابه نیست، تساوی قانونی یکی از اصول برابری اجتماعی نیست؛ بلکه بی‌طرفی و خنثی بودن در مقابل گروه‌هاست. در اجتماع ممکن است افرادی از بسیاری از جنبه‌ها نابرابر به نظر برسند اما با این حال در مقابل قانون برابر در نظر گرفته می‌شوند.

قانون منبع اجتماعی نابرابری را در نظر نمی‌گیرد (ثروت - جنسیت - طبقه و نژاد) بلکه گروه‌ها را افراد مجرد در نظر می‌گیرد، یعنی افرادی بدون مشخصه اجتماعی نابرابری. این انتزاع قانونی صرف‌نظر از ویژگی‌های اجتماعی افراد آن‌ها را در زمینه‌ی سیاسی برابر فرض می‌کند، حتی در مورد گروه‌های مطرود. چنین عام‌گرایی قانونی جایی برای خاص‌گرایی قومی باز نمی‌گذارد.

- **محاسبه انصاف:** محاسبه انصاف در دیدگاه مشروعیت قانونی به تصمیم‌گیری‌های

پیرامون عدالت مربوط است چنین قضاوتی از عدالت در چهارچوب تعریف دوگانه میان عوامل رویه‌ای و توزیعی قابل درک است. عدالت توزیعی به عدالت اجتماعی مربوط می‌گردد. به عقیده‌ی «واکر» متغیرهای قضاوت از عدالت اهمیت جایگاه افراد در عدالت رویه‌ای را نشان می‌دهد. قانونی بودن یک امر به تنهایی اصول اخلاقی نیست، بلکه به نوعی ذات قومی در آن مفهوم وجود دارد. معنی محدود فرایند حق به سادگی فرآیندی است که حقوق یک فرد را در برابر قانون در نظر می‌گیرد. فرآیند حق اشاره به رفتاری دارد که حق را یک مقوله‌ی اخلاقی در نظر می‌گیرد که حقوق شهروندان در آن مطرح است. بنابراین انصاف رویه‌ای استانداردهای رفتار و ادعاهای اخلاقی در مورد آن رفتار است که گروه‌ها و شهروندان را در بر می‌گیرد.

- **منابع ارزش‌های قانونی:** کوهن و وایت پس از اشاره به مؤلفه‌های ارزش‌های قانونی شرایطی را نیز مطرح کرده‌اند که اعتقاد به این ارزش‌ها بستگی به آن شرایط دارد. به نظر آن‌ها اعتقاد به این ارزش‌ها به جهان سیاسی - اجتماعی یا [شرایطی] که افراد در آن زندگی می‌کنند بستگی دارد. پژوهشگران نیز سه مفهوم را معرفی کرده‌اند و اظهار داشته‌اند که میزان اعتقاد افراد به ارزش‌های قانونی وابسته به این مفاهیم است: یکی میزان گرایش افراد به فردگرایی و جمع‌گرایی - دیگری محافظه‌کاری و بالاخره جزم‌اندیشی. این سه متغیر گرایش‌های بنیانی فرد نسبت به حیات اجتماعی - اقتصادی - سیاسی و فرهنگی را نشان می‌دهد که در آن زندگی می‌کند و او را مایل به پذیرش ارزش‌های قانونی می‌نماید. این متغیرها در درون خود میزان عام‌گرایی در مورد کاربرد قانون، احترام به حقوق شهروندان، برابری در برابر قانون و محدودیت اقتدار را در بر دارند. پذیرش ارزش‌های فوق به میزان استقلال فردی، بی‌طرفی و باز بودن در برابر تغییرات مربوط است. تمایل فرد نسبت به نظم اجتماعی هنجارهای اقتدار و فرمان برداری و مسائلی که مرکز رفاه گروهی در مقابل خودمختاری هستند بر مشغولیت فرد در برابر گروه تأکید دارند و می‌توانند بر تمایل پذیرش ارزش‌های قانونی که این تمایلات را ارزیابی می‌کنند مؤثر باشند (کوئن، ۱۳۷۰: ۳۸).

۳- روش‌شناسی تحقیق:

این تحقیق با استفاده از روش پیمایشی و روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای است و در تحقیق حاضر از متداول‌ترین تکنیک مورد استفاده در پیمایش یعنی پرسش‌نامه استفاده گردیده است و ساخت پرسش‌نامه به صورت بسته است. نوع تحقیق در این‌جا کاربردی می‌باشد که به آن پرداخته می‌شود.

جامعه‌ی آماری پژوهش معنونه شهروندان شهرستان کرمان می‌باشد. روش نمونه‌گیری مناسب این تحقیق، نمونه‌گیری چند مرحله‌ای طبقه‌بندی شده است. در واقع بزرگ‌ترین واحد آماری در تحقیقات سرشماری شهر، منطقه است؛ که هر منطقه شامل چند ناحیه و هر ناحیه شامل چند حوزه و هر حوزه شامل چند بلوک و نهایتاً هر بلوک شامل تعدادی خانوار... بنابراین ما در این تحقیق مناطق شهر کرمان را بر اساس وضعیت اقتصادی - اجتماعی تقسیم‌بندی کرده و (۱) شهرک باهنر را وضعیت اقتصادی - اجتماعی بالا (۲) چهارراه خواجه را با وضعیت اقتصادی - اجتماعی متوسط (۳) خیابان سرباز را با وضعیت اقتصادی - اجتماعی پایین در نظر گرفتیم.

روش‌های آماری مورد استفاده در این پژوهش از آمار توصیفی (فراوانی‌ها، میانگین، درصدها و ...) و از آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون، آزمون anova و آزمون TTest و ...) می‌باشد که از نرم‌افزار کامپیوتری spss استفاده شده است.

۴- یافته‌های تحقیق:

جدول شماره ۱: آموزش‌های کافی در خصوص قوانین به مردم جامعه

درصد	تعداد فراوانی	
۴	۸	کاملاً مخالفم
۱۱,۶	۲۳	مخالفم
۹,۵	۱۹	بی نظرم
۴۹,۲	۹۸	موافقم
۲۵,۶	۵۱	کاملاً موافقم
۱۰۰	۱۹۹	جمع

طبق یافته‌های جدول شماره یک ۸ نفر معادل ۴ درصد از افراد پاسخگو کاملاً مخالف این گویه بوده‌اند، ۲۳ نفر معادل ۱۱/۶ درصد از افراد پاسخگو مخالف این گویه بوده‌اند، ۱۹ نفر معادل ۹/۵ درصد اعلام داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۹۸ نفر معادل ۴۹/۲ درصد از افراد پاسخگو موافق این گویه بوده‌اند و ۵۱ نفر معادل ۲۵/۶ درصد از افراد پاسخگو کاملاً موافق این گویه بوده‌اند. میانگین پاسخ‌ها نسبت به این گویه ۳/۸۱ و واریانس آن ۱/۱۴۵ می‌باشد.

جدول شماره ۲: مجریان قانون (قضات، نیروی انتظامی و ...) نسبت به قوانین آگاهی کمی دارند.

درصد	تعداد فراوانی	
۳	۶	کاملاً مخالفم
۲۶,۶	۵۳	مخالفم
۲۸,۱	۵۶	بی‌نظرم
۳۱,۲	۶۲	موافقم
۱۱,۱	۲۲	کاملاً موافقم
۱۰۰,۰	۱۹۹	جمع

طبق یافته‌های جدول شماره دو ۶ نفر معادل ۳ درصد از افراد پاسخگو کاملاً مخالف این گویه بوده‌اند، ۵۳ نفر معادل ۲۶/۶ درصد از افراد پاسخگو مخالف این گویه بوده‌اند، ۵۶ نفر معادل ۲۸/۱ درصد اعلام داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۶۲ نفر معادل ۳۱/۲ درصد از افراد پاسخگو موافق این گویه بوده‌اند و ۲۲ نفر معادل ۱۱/۱ درصد از افراد پاسخگو کاملاً موافق این گویه بوده‌اند. میانگین پاسخ‌ها به این گویه ۳/۲۱ و واریانس آن ۱/۱۰۴ می‌باشد.

جدول شماره ۳: عده‌ای معتقدند که در تنظیم و تدوین قوانین دقت و مطالعه لازم صورت نمی‌گیرد.

درصد	تعداد فراوانی	
۳,۰	۶	کاملاً مخالفم
۱۷,۶	۳۵	مخالفم
۲۴,۱	۴۸	بی‌نظرم
۳۷,۲	۷۴	موافقم
۱۸,۱	۳۶	کاملاً موافقم
۱۰۰,۰	۱۹۹	جمع

۷۱

طبق یافته‌های جدول شماره سه: ۶ نفر معادل ۳ درصد از افراد پاسخگو کاملاً مخالف این گویه بوده‌اند، ۳۵ نفر معادل ۱۷/۶ درصد از افراد پاسخگو مخالف این گویه بوده‌اند، ۴۸ نفر معادل ۲۴/۱ درصد اعلام داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۷۴ نفر معادل ۳۷/۲ درصد از افراد پاسخگو موافق این گویه بوده‌اند و ۳۶ نفر معادل ۱۸/۱ درصد از افراد

پاسخگو کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

جدول شماره ۴: «عده‌ای معتقدند که در کشور ما در هنگام اجرای قوانین هم پارتی بازی رواج دارد»

درصد	تعداد فراوانی	
۲,۰	۴	کاملاً مخالفم
۵,۵	۱۱	مخالفم
۸,۵	۱۷	بی نظرم
۳۴,۷	۶۹	موافقم
۴۹,۲	۹۸	کاملاً موافقم
۱۰۰,۰	۱۹۹	جمع

طبق یافته‌های جدول شماره چهار: ۴ نفر معادل ۲ درصد از افراد پاسخگو کاملاً مخالف این گویه بوده‌اند، ۱۱ نفر معادل ۵/۵ درصد از افراد پاسخگو مخالف این گویه بوده‌اند، ۱۷ نفر معادل ۸/۵ درصد اعلام داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۶۹ نفر معادل ۳۴/۷ درصد از افراد پاسخگو موافق این گویه بوده‌اند و ۹۸ نفر معادل ۴۹/۲ درصد از افراد پاسخگو کاملاً موافق این گویه بوده است.

جدول شماره ۵: «عده‌ای معتقدند که در جامعه ما تا حق حساب به کسی ندهی،

کاری برای شما انجام نمی‌دهد»

درصد	تعداد فراوانی	
۲,۰	۴	کاملاً مخالفم
۷,۵	۱۵	مخالفم
۱۷,۱	۳۴	بی نظرم
۳۶,۷	۷۳	موافقم
۳۶,۷	۷۳	کاملاً موافقم
۱۰۰,۰	۱۹۹	جمع

طبق یافته‌های جدول شماره پنج: ۴ نفر معادل ۲ درصد از افراد پاسخگو کاملاً مخالف ، ۱۵ نفر معادل ۷/۵ درصد از افراد پاسخگو مخالف ، ۳۴ نفر معادل ۱۷/۱ درصد اعلام

داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۷۳ نفر معادل ۳۶/۷ درصد از افراد پاسخگو موافق و ۷۳ نفر معادل ۳۶/۷ درصد از افراد پاسخگو کاملاً موافق بوده‌اند.

جدول شماره ۶: «عده‌ای معتقدند که پیگیری حل مشکلات از راه‌های قانونی

نمی‌تواند نتیجه بخش باشد.»

درصد	تعداد فراوانی	
۸,۵	۱۷	کاملاً مخالفم
۳۶,۷	۷۳	مخالفم
۲۳,۶	۴۷	بی‌نظرم
۲۲,۶	۴۵	موافقم
۸,۵	۱۷	کاملاً موافقم
۱۰۰,۰	۱۹۹	جمع

طبق یافته‌های جدول شماره شش؛ ۱۷ نفر معادل ۸/۵ درصد از افراد پاسخگو کاملاً مخالف، ۷۳ نفر معادل ۳۶/۷ درصد از افراد پاسخگو مخالف، ۴۷ نفر معادل ۲۳/۶ درصد اعلام داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۴۵ نفر معادل ۲۲/۶ درصد از افراد پاسخگو موافق و ۱۷ نفر معادل ۸/۵ درصد از افراد پاسخگو کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

جدول شماره ۷: «عده‌ای معتقدند که چون بعضی از افراد قوانین را رعایت نمی‌کنند اگر من بخواهم آن

را رعایت کنم در زندگی از دیگران عقب می‌مانم»

درصد	تعداد فراوانی	
۱۲,۱	۲۴	کاملاً مخالفم
۳۴,۲	۶۸	مخالفم
۱۹,۱	۳۸	بی‌نظرم
۲۵,۶	۵۱	موافقم
۹,۰	۱۸	کاملاً موافقم
۱۰۰,۰	۱۹۹	جمع

طبق یافته‌های جدول شماره هفت؛ ۲۴ نفر معادل ۱۲/۱ درصد از افراد پاسخگو کاملاً

مخالف این گویه بوده‌اند، ۶۸ نفر معادل ۳۴/۲ درصد از افراد پاسخگو مخالف این گویه بوده‌اند، ۳۸ نفر معادل ۱۹/۱ درصد اعلام داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۵۱ نفر معادل ۲۵/۶ درصد از افراد پاسخگو موافق این گویه بوده‌اند و ۱۸ نفر معادل ۹ درصد از افراد پاسخگو کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

جدول شماره ۸: «عده‌ای معتقدند که تبعیض در اجرای قانون زیاد است»

درصد	تعداد فراوانی	
۱,۵	۳	کاملاً مخالفم
۸,۰	۱۶	مخالفم
۲۰,۶	۴۱	بی نظرم
۴۱,۲	۸۲	موافقم
۲۸,۶	۵۷	کاملاً موافقم
۱۰۰,۰	۱۹۹	جمع

طبق یافته‌های جدول شماره هشت؛ ۳ نفر معادل ۱/۵ درصد از افراد پاسخگو کاملاً مخالف این گویه بوده‌اند، ۱۶ نفر معادل ۸ درصد از افراد پاسخگو مخالف این گویه بوده‌اند، ۴۱ نفر معادل ۲۰/۶ درصد اعلام داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۸۲ نفر معادل ۴۱/۲ درصد از افراد پاسخگو موافق این گویه بوده‌اند و ۵۷ نفر معادل ۲۸/۶ درصد از افراد پاسخگو کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

جدول شماره ۹: «عده‌ای معتقدند که پلیس در هر کجا که بی‌نظمی می‌بیند باید با آن برخورد کند»

درصد	تعداد فراوانی	
۲,۵	۵	کاملاً مخالفم
۳,۵	۷	مخالفم
۵,۰	۱۰	بی نظرم
۳۷,۲	۷۴	موافقم
۵۱,۸	۱۰۳	کاملاً موافقم
۱۰۰,۰	۱۹۹	جمع

طبق یافته‌های جدول شماره نه؛ ۵ نفر معادل ۲/۵ درصد از افراد پاسخگو کاملاً مخالف

این گویه بوده‌اند، ۷ نفر معادل ۳/۵ درصد از افراد پاسخگو مخالف این گویه بوده‌اند، ۱۰ نفر معادل ۵ درصد اعلام داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۷۴ نفر معادل ۳۷/۲ درصد از افراد پاسخگو موافق این گویه بوده‌اند و ۱۰۳ نفر معادل ۵۱/۸ درصد از افراد پاسخگو کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

جدول شماره ۱۰: «عده‌ای معتقدند که وقتی یک قانون در ایران وضع می‌شود

نمی‌توان روی آن حساب کرد»

درصد	تعداد فراوانی	
۶,۰	۱۲	کاملاً مخالفم
۱۴,۱	۲۸	مخالفم
۲۵,۶	۵۱	بی‌نظرم
۳۰,۲	۶۰	موافقم
۲۴,۱	۴۸	کاملاً موافقم
۱۰۰,۰	۱۹۹	جمع

طبق یافته‌های جدول شماره ۱۰؛ ۱۲ نفر معادل ۶ درصد از افراد پاسخگو کاملاً مخالف این گویه بوده‌اند، ۲۸ نفر معادل ۱۴/۱ درصد از افراد پاسخگو مخالف این گویه بوده‌اند، ۵۱ نفر معادل ۲۵/۶ درصد اعلام داشته‌اند که در این باره نظر خاصی ندارند، ۶۰ نفر معادل ۳۰/۲ درصد از افراد پاسخگو موافق این گویه بوده‌اند و ۴۸ نفر معادل ۲۴/۱ درصد از افراد پاسخگو کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

۵- بحث و نتیجه‌گیری:

به طور کلی بر اساس یافته‌های بدست آمده می‌توان نتیجه گرفت که عواملی چون تبعیض در اجرای قوانین، احساس بی‌عدالتی نسبی، با ارزش شدن مادیات، مشارکت شهروندان در امور مختلف، نگرش منفی نسبت به قوانین، نحوه‌ی عملکرد قانون‌گذاران، عدم ثبات قوانین، بی‌اعتمادی نسبت به مجریان و منطقه محل سکونت بر میزان قانون‌گریزی افراد مؤثر بوده‌اند.

ما می‌توانیم با توجه به این عوامل و تقویت آن‌ها در جهت کاهش قانون‌گریزی در جامعه تلاش کنیم. به نظر من طبق این یافته‌ها دو دسته افراد در قانون‌گریزی دخالت دارند؛ شهروندان، مسئولان جامعه و مجریان قانون.

هر دو دسته در میزان قانون‌گریزی سهیم هستند و از آن‌جا که اداره جامعه بدست مسئولان است پس نقش این دسته از افراد خطیرتر و مهم‌تر است و باید مسئولان جامعه با خدمت صادقانه و اجرای درست قوانین به دور از هر گونه تبعیض و غرض‌ورزی شهروندان را هم به رعایت قوانین و مقررات دعوت کنند. مجریان قوانین و مسئولان نباید شهروندان را به اطاعت قوانین مجبور کنند و به زور و تنبیه متوسل شوند باید رابطه‌ی دوستانه با شهروندان برقرار کنند تا آن‌جا که امکان دارد زمینه مشارکت آن‌ها را در زمینه‌های مختلف فراهم کنند در نتیجه ما می‌توانیم با تلاش و همکاری همه‌جانبه و توجه به عوامل مؤثر بر میزان قانون‌گریزی این مسئله را تا حد امکان حل کنیم. امیدوارم روزی برسد که جامعه‌ای منظم و قانونمند داشته باشیم.

پیشنهادهات

حال بر اساس یافته‌هایی که از این تحقیق بدست آمده می‌توان پیشنهادهاتی به شرح ذیل ارائه داد:

- برای این که قوانین بتوانند در روحيات افراد مؤثر باشند و مورد پذیرش قرار گیرند باید با انتظارات و روحيات اساسی مردم مغایرت نداشته باشند.
- سازگاری قوانین با شرایط و اوضاع و احوال کنونی.
- مشارکت دادن مردم در تدوین قوانین و ایجاد قانونی ناشی از اراده‌ی آن‌ها.
- قواعد حقوقی باید به زبانی گفته شود که برای عموم قابل فهم باشد و باید به اندازه‌ای صریح باشد که در اجرای آن تردید حاصل نشود.
- قانون باید در مورد همه‌ی افراد به صورت یکسان و مساوی اعمال شود. قضاوت عادلانه مهم‌ترین و قوی‌ترین عاملی است که تمکین و احترام فرد را در مقابل قانون برمی‌انگیزد.
- قوانین باید عاری از هر گونه ابهام و تناقض باشد و به صورت شفاف و روشن بیان شود و همه از آن برداشت یکسانی داشته باشند.
- جلوگیری از ضعف ضمانت اجرایی قوانین.
- صلاحیت وضع قانون باید به مقامات و اشخاصی تفویض گردد که مورد علاقه و اعتماد مردم بوده و شناخت لازم را از احتیاجات و منافع آن‌ها داشته باشند.
- مجریان قانون از جمله مأمورین سازمان‌های پلیس و یا انتظامی در هر جامعه‌ای باید افرادی باشند که خود از دانش لازم برای درک قوانین و اجرای صحیح آن‌ها برخوردارند.
- با آموزش دادن قوانین به افراد جامعه، قوانین را در افراد درونی کنیم تا پذیرش قوانین از سوی آن‌ها مبتنی بر خواست و اراده‌ی خودشان باشد نه از روی ترس و اجبار.

- ایجاد شرایط و امکاناتی مشروع برای افراد جامعه در جهت دستیابی به اهدافشان.
- آگاه کردن افراد از قوانین مثلاً آگاه کردن شهروندان از این امر که دولت از آن‌ها به عنوان یک شهروند چه انتظاراتی دارد و همچنین افراد از دولت و مسئولان چه توقعاتی دارند. (آگاهی از نقش‌هایی که در قالب قوانین تدوین شده است).
- ایجاد هماهنگی و توافق میان آن‌چه که در واقعیت رخ می‌دهد و آن‌چه که قوانین تعیین کرده‌اند.
- توزیع برابر منابع ارزشمند در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی در میان افراد جامعه است.
- مجریان قانون و قانون‌گذاران باید در جامعه به گونه‌ای عمل کنند تا اعتماد مردم را نسبت به خودشان افزایش دهند.

منابع:

- چلبی، مسعود، (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی نظم، نشر نی.
- حق‌پناه، رضا، (۱۳۷۷). جایگاه قانون و قانون‌گرایی در جامعه، فصل‌نامه حوزه اندیشه، شماره دوم، انتشارات آستان قدس رضوی.
- دهقان، حسن، (۱۳۸۱). پایان‌نامه (بررسی عوامل مؤثر بر میزان قانون‌گریزی بر کارکنان دولت در شهرستان اردکان). دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردکان.
- رفیع پور، فرامرز، (۱۳۷۸). آنومی یا آشفتگی اجتماعی، چاپ اول، انتشارات سروش.
- رفیع پور، فرامرز، (۱۳۷۴). جامعه روستایی و نیازهای آن، چاپ سوم، انتشارات سهامی انتشار.
- رفیع پور، فرامرز، (۱۳۸۳). کندو کاوها و پنداشته‌ها، شرکت سهامی انتشار.
- کوزر، لوئیس، (۱۳۷۰). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات علمی.
- کوئن، بروس، (۱۳۷۰). درآمدی بر جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی ثلاثی، فرهنگ معاصر.
- منتسکیو، (۱۳۴۳). روح‌القوانین، ترجمه علی اکبر مهتدی، مؤسسه انتشارات امیرکبیر.

